

نقش سرمایه فرهنگی در رفتارهای اجتماعی زیست محیطی (مطالعه تجربی: شهر شیراز)

الهام واقفی،* منصور حقیقتیان**

تاریخ دریافت ۱۳۹۳/۴/۳۰	تاریخ پذیرش ۱۳۹۴/۴/۱۰
------------------------	-----------------------

هدف اصلی این پژوهش، سنجش رفتارهای اجتماعی زیست محیطی و شناخت نقش سرمایه فرهنگی و ابعاد آن بر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی است و به عبارت دیگر، پاسخ به این سؤال که آیا با افزایش و یا کاهش سرمایه فرهنگی، بر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی تغییری به وجود می آید یا خیر؟ روش تحقیق حاضر با رویکرد کمی تحقیق و روش پیمایش به انجام رسیده است. نمونه تحقیق ۳۸۵ نفر از افراد بالای ۱۸ سال ساکنان شهر شیراز را تشکیل می دهند. داده های آن از طریق پرسش نامه ساختاریافته گردآوری و با استفاده از نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شده اند. چارچوب نظری این تحقیق تلفیقی از آرا پیر بوردیو و پارادایم جدید زیست محیطی است. در این تحقیق رفتارهای اجتماعی زیست محیطی در چهار بخش امکانات و شرایط، دانش، نگرش و رفتارهای زیست محیطی سنجیده شده است. نتایج به دست آمده نشان می دهد که ضریب رگرسیون متغیر سرمایه فرهنگی برابر ۰/۴۱، ضریب رگرسیون استاندارد شده متغیر برابر ۰/۳۹، ضریب تعیین متغیر سرمایه فرهنگی برابر ۰/۱۵۶ و ضریب تعیین تعدیل یافته نیز برابر با ۰/۱۵۸ است. بدین معنا که متغیر سرمایه فرهنگی توانسته ۱۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته یعنی رفتارهای اجتماعی زیست محیطی را تبیین کند. مقدار F نیز برابر ۵۹/۷۵ به دست آمده که دارای سطح معناداری ۰/۰۰۰ می باشد. بر این اساس ضریب تعیین به دست آمده نیز معنادار است.

کلیدواژه ها: سرمایه فرهنگی؛ رفتار اجتماعی زیست محیطی؛ نگرش؛ دانش؛ شیراز

* دکترای تخصصی جامعه شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان (نویسنده مسئول)؛

Email: evaghefi@ymail.com

** دانشیار دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان؛

Email: mansour_haghighatian@yahoo.com

مقدمه

یکی از راهکارهای اجتناب از آسیب رساندن به محیط زیست و جلوگیری از تخریب آن، تغییر رفتار انسان‌ها به سمت وسوی ابعاد طبیعت‌گرایانه است. بنابراین، درک نگرش‌های زیست‌محیطی هدف اساسی و اولیه محققان در دستیابی به بینش‌های جدید در راستای کمک به تحقیقات در زمینه رفتارهای زیست‌محیطی است. مطالعات سیرز (۱۹۸۵) نشان می‌دهد که چهار سطح تغییر در فرد وجود دارد. ابتدا دانش فرد می‌باید تغییر پیدا کند (آموزش)، این تغییر در دانش موجب تغییر نگرش و تغییر نگرش موجب تغییر رفتار فردی و تغییر رفتار فردی موجب تغییر رفتار گروهی می‌شود. به این ترتیب تغییر نگرش فرد نسبت به دانش فردی وی به زمان بیشتری نیاز دارد. تغییر در نگرش فرد می‌تواند بر رفتار وی و در نهایت بر رفتار گروهی (اجتماعی و سازمانی) وی تأثیر گذارد (اسماعیلی، ۱۳۸۶). وجود رشد آگاهی و دانش مردم نسبت به اهمیت محیط‌های طبیعی، به‌خصوص تالاب‌ها هنوز درک واقعی از اهمیت، کارکرد و حساسیت این زیستگاه‌های حیاتی بسیار پایین است. تالاب‌ها، اراضی حدواسط بین اکوسیستم‌های خشکی و آبی هستند که فراهم‌کننده کالاهای و خدمات بسیاری از جمله کنترل سیل، حفظ کیفیت آب، زیستگاه حیات‌وحش و کنترل فرسایش خاک هستند (Sugumaran, Harkan and Gerjevic, 2004).

آلودگی آب رودخانه‌ها را در حقیقت می‌توان شاخص آلودگی محیط‌زیست در اثر فعالیت‌های انسانی به حساب آورد، زیرا رودخانه‌ها تنها منابع آبی هستند که مسیر طولانی را از میان شهرها، روستاها و مناطق صنعتی و کشاورزی طی می‌کنند و به انواع گوناگون آلاینده‌ها، آلوده می‌شوند. بنابراین از وقایع مهم در بوم‌سازگان آبی، مطالعه آثار آلودگی‌ها بر کیفیت آب و تنوع و پراکنش زیستی کفزیان رودخانه می‌باشد (Rosenberg and Resh, 1993). از سوی دیگر، باید اذعان داشت که افزایش دانش زیست‌محیطی نیز منجر به ایجاد تغییر در نگرش‌های زیست‌محیطی افراد می‌شود و از این طریق نقشی تأثیرگذار در رفتارهای زیست‌محیطی دارد، اما تاکنون تحقیقات اندکی با هدف تمرکز بر دانش زیست‌محیطی و یا رابطه بین دانش و نگرش‌های زیست‌محیطی صورت

گرفته است (Arcury, 1990). نکته اینجاست که دانش تنها عامل تأثیرگذار بر نگرش‌های زیست محیطی و نهایتاً رفتار اجتماعی زیست محیطی افراد، نیست. علاوه بر دانش، متغیرهای دیگری همچون امکانات و شرایط زیست محیطی و متغیرهای دموگرافیکی همچون جنس، سن، تحصیلات، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، وضعیت شغلی، محل زندگی و درآمد نیز به واسطه ایجاد تغییر در نگرش‌ها، می‌توانند نقشی تأثیرگذار در رفتارهای زیست محیطی افراد داشته باشند (Ai He and Greenberg, 2008).

سرمایه بودن فرهنگ به معنای به رسمیت شناختن عناصر فرهنگی مانند ایده‌ها، آگاهی‌ها، ارزش‌ها و نهادهای فرهنگی به عنوان دارایی‌های غیرمادی و مادی است. براساس تعریف کنوانسیون رامسر، تالاب عبارت است از مناطق مردابی، آبگیر، توربزار و مجموعه‌های آبی به صورت طبیعی، مصنوعی، دائم یا موقت با آب ساکن، جاری، شیرین، لبشور، یا شور مشتمل بر آن دسته از آب‌های دریایی که عمق آب در کشتند پایین، از ۶ متر تجاوز نکند (Beazley, 1993). هدف اصلی کنوانسیون رامسر که در سال ۱۹۷۱ به امضای کشورهای متعهد از جمله ایران رسید، حفاظت و استفاده خردمندانه از تالاب‌ها از طریق اقدامات ملی و همکاری‌های بین‌المللی به منظور دستیابی به توسعه پایدار است (Jones and et al., 2009).

حفاظت زیستگاه‌های طبیعی و حمایت از تنوع زیستی آنها به‌ویژه زیستگاه‌ها و اکوسیستم‌هایی که در معرض آسیب و خطر نابودی می‌باشند امری الزامی تلقی می‌شود. با نگرش به بسیاری از سایت‌های ایرانی کنوانسیون رامسر (Anonymous, 1999) و اهمیت حفظ آنها، درمی‌یابیم شناسایی این اکوسیستم‌ها به عنوان منابع مفید طبیعی و ذخایر ارزشمند ژنتیکی، مهم و حیاتی می‌باشد و ارتقای برنامه‌های مدیریتی مرتبط با آنها لازم و ضروری است. توسعه پایدار از محیط زیست و هم‌زیستی با طبیعت حمایت می‌کنند. انسان غالباً در حال تغییر چشم‌اندازهاست که می‌تواند یک اثر دراماتیک روی جامعه گیاهی و جانوری و در نتیجه سلامت اکوسیستم داشته باشد. تحقیقات اساسی بر توسعه مدل‌های مختلف در جهان که می‌تواند در ارزیابی ریسک اکولوژیک مورد استفاده قرار گیرد صورت گرفته و تمام تلاش آنها متمرکز بر ارزیابی احتمال یک نتیجه نامطلوب مشخص

ناشی از عوامل آلاینده است. انواع بسیاری از ارزیابی‌های زیست‌محیطی وجود دارد که هر کدام از نظر اهداف، رشته‌ها و مخاطب متفاوت هستند (Suter, Gillett and Norton, 1994). تأکید فعالیت‌های ارزیابی ریسک عمدتاً متمرکز بر شناسایی و بررسی آلاینده‌ها، آثارشان بر جوامع گیاهی و جانوری و الگوهای زیستی فرایندهاست (EPA, 2007).

از مؤلفه‌های توسعه پایدار می‌توان به انسان، کودکان و جوانان، زنان، محیط زیست و فرهنگ اشاره کرد. یکی از مسائل روز جهان مسئله حفظ محیط زیست است. فاجعه زیست‌محیطی نه تنها آرامش و امنیت را از زندگی انسان می‌رباید بلکه سلامتی و هستی را تهدید می‌کند. واژه «سرمایه» مفهومی دیرپا در علوم اجتماعی است که در حوزه‌ها و سطوح تحلیلی گوناگونی برای فهم و تبیین واقعیت‌های اجتماعی به خدمت گرفته شده است (فیلد، ۱۳۸۸). تعدادی از کارشناسان، مشکلات محیط زیست کشور را نقص قوانین محیط زیست نمی‌دانند، چرا که معتقدند قوانین موجود به حد کافی حامی سلامت محیط زیست است. بسیاری از کارشناسان، مقداری از مشکلات محیط زیست کشورمان را متوجه مردم می‌دانند و معتقدند که بی‌مهری آنها به محیط زیست و تنوع‌زیستی؛ بسیار زیاد و غیرقابل توجیه است. قبل از این، مفهوم سرمایه تنها برای سرمایه انسانی و سرمایه طبیعی بازتولید شده به کار می‌رفت اما بعدها مفهوم سرمایه به حوزه فرهنگ و هنر نیز راه یافت و مفهوم سرمایه فرهنگی به وجود آمد (تراسبی، ۱۳۸۲).

در حوزه محیط زیست پاک فرهنگ عنصر مهمی در ایجاد یک شهر پایدار می‌باشد. به نظر می‌رسد درک ماهیت رفتار فرد، در گرو شناخت نگرش‌های فرد نسبت به آن موضوع است و نیاز به آگاهی از نگرش‌ها و رفتارهای زیست‌محیطی افراد به شدت احساس می‌شود. از آنجا که عموماً نتایج حاصل از تحقیقات زیست‌محیطی در کشورهای مختلف متفاوت بوده و قابلیت تعمیم در سطح جهانی را دارا نیستند، لذا نیاز به انجام تحقیقی مستقل در داخل کشور و ارائه راهکار در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد. از سوی دیگر، پرداختن به مسئله رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی از دیدگاه جامعه‌شناسی محیط زیست، امری نسبتاً جدید در جهان بوده و در ایران نیز - اطلاعات موجود نشان

می‌دهد - تحقیقات کمی در این زمینه صورت گرفته است. هدف نهایی حفاظت محیط زیست در خصوص محیط اجتماعی، توسعه و افزایش آگاهی‌های زیست محیطی در سطح جامعه و نیز تقویت فرهنگ زیست محیطی در سطوح مختلف اجرایی است. مسئله اصلی این تحقیق بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی از بعد نهادینه بر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی و پیامدهای ناشی از آن بر شهر شیراز است. هدف کلی و اساسی این تحقیق بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی از بعد عینیت یافته بر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی و از اهداف فرعی می‌توان به سنجش دانش زیست محیطی، سنجش نگرش زیست محیطی، سنجش آگاهی زیست محیطی و بررسی رابطه بین متغیرهای جمعیتی و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی شهر شیراز است.

۱. مواد و روش‌ها

ژان کازینو وسایل ارتباط جمعی را موجب نزدیکی سلیقه‌ها و خواسته‌های یک جامعه می‌داند و از آن با عنوان «توده‌سازی»^۱ یاد می‌کند. این اصطلاح بدین معناست که با ورود وسایل ارتباط جمعی به جامعه، خرده فرهنگ‌ها و فرهنگ‌های خاص و مجزا ناپدید می‌شوند و به نوعی همه ساکنان یک جامعه تشابه می‌پذیرند (ساروخانی، ۱۳۸۶). نظریه رویکرد مسئولیت فرهنگی مسئولیت‌پذیری از ویژگی‌های مورد نظر در اغلب نظریات توسعه بوده است. مسئولیت فرهنگی شامل مدیریت فرهنگی و رفتارهای مسئولانه شهروندان در حوزه‌های مختلف زندگی شهری است (افراسیابی، ۱۳۸۸).

نظریه بوم‌گرایی به‌جای نوگرایی تجربه ناموفق روش توسعه کنونی، به خصوص در شهرها، سبب شده است که مفهوم نوگرایی و تغییر همه ابعاد که تنها مسیر دستیابی به تعالی تلقی می‌شد، از بین برود و بوم‌گرایی و هماهنگی با طبیعت ارزش و اعتبار بیشتری کسب کند. مفهوم بوم‌شهر، در برابر شهر نوگرا قرار می‌گیرد. از ویژگی‌های شهر نوگرا، حجم زیاد ورودی به شهر در برابر حجم زیاد خروجی از شهر، بدون ملاحظات بومی و طبیعی

آن است. مراد از بوم‌شهر، ایجاد شهری با ورودی کمتر از مصالح و مواد و خروجی کمتر از مواد زائد و ضایعات و آلودگی‌هاست (ترنر، ۱۳۷۶).

نظریه جامعه مخاطره‌آمیز، این نظریه توسط اولریک بک مطرح شده است به نظر او دگرگونی اخیر جوامع باختری با تأکید بر مسائل زیست‌محیطی بر بهداشت اثرات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی زیست‌محیطی به‌طور اعم و تولید مبتنی بر علم و فناوری به‌طور اخص اشاره دارد. از نظر بک، دانش و آگاهی اشاعه و انتقال این ریسک‌ها مهم هستند. اصل احتیاط جنبه مهمی از رابطه میان نظریه اجتماعی و ریسک‌های زیست‌محیطی را تشکیل می‌دهد (بری، ۱۳۸۱). ژرژ تومه معتقد است میزان احترام شهروندان هر جامعه به اخلاق محیطی و حفاظت از محیط طبیعی، از جمله معیارهای سنجش میزان توسعه فرهنگی در آن جامعه محسوب می‌شود. فرهنگ و جامعه باهم در تعامل هستند و فرهنگ هدایت‌کننده عملکرد افراد جامعه است. با تغییر فرهنگ، می‌توان رفتار مردم را تغییر داد اما فرهنگ فقط یک عامل یا یک واژه و عبارت نیست، بلکه دنیای گسترده‌ای است. فرهنگ متشکل از عادات و آداب است، عاداتی که طی زمان شکل گرفته‌اند و مردم مطابق آنها رفتار می‌کنند (تومه، ۱۳۸۰). نظریه رفتار اجتماعی برنامه‌ریزی شده همبستگی پایین میان دانش و عمل و همچنین توانایی محدود نگرش‌ها برای پیش‌بینی رفتار، اغلب نظریه‌پردازان و متخصصان حوزه کاربردی را مأیوس می‌کند، «نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده» یا TPB¹ را به‌منظور ارائه یک مدل تبیینی کامل‌تر صورت‌بندی کرد. طبق نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده، رفتار تا اندازه‌ای تابع نگرش‌های آشکار است، سه پیشایندهای رفتاری عبارت‌اند از: نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل ادراک شده.

چارچوب نظری این تحقیق نیز متناسب با اهداف مورد نظر و با توجه به شرایط جامعه آماری از نظریه تلفیقی سرمایه فرهنگی بوردیو و پارادایم جدید زیست‌محیطی استفاده شده است. پیر بوردیو نظریه‌پرداز سرمایه فرهنگی، از جمله متفکران برجسته جامعه‌شناسی در فرانسه است. به اعتقاد او، منبع نابرابری در جامعه بیشتر ماهیت فرهنگی دارد تا اقتصادی (شارع‌پور و خوش‌فکر، ۱۳۸۱). از نگاه بوردیو، سه نوع سرمایه در جامعه ایفای نقش

می کنند که تعیین کننده قدرت اجتماعی و نابرابری اجتماعی اند. سرمایه اقتصادی، منابع مالی را توصیف می کنند. سرمایه اجتماعی مربوط به این می شود که شما چه کسی را می شناسید. سرمایه فرهنگی که دارای ابعاد متفاوتی از جمله دانش عینی درباره هنرها و فرهنگها، سلیقه و ترجیحات فرهنگی، مهارت ها و بلد بودن فرهنگی مانند نواختن آلات موسیقی و توانایی تشخیص خوب و بد است (اسمیت، ۱۳۸۷)، اغلب مکانیسم مهمی در بازتولید سلسله مراتب اجتماعی در نظر گرفته می شود (روح الامینی، ۱۳۷۴).

بورديو معتقد است که بازتوليد فرهنگي (ناشي از آموزش و پرورش) يکي از مهم ترين راه هايي است که از آن طريق ساختار طبقاتي بازتوليد می شود و به عبارت ديگر، بازتوليد اجتماعي از طريق نهادهاي آموزشي صورت می گيرد (شارع پور و خوش فکر، ۱۳۸۱).

انواع سرمایه فرهنگی: از نظر بورديو سرمایه فرهنگي می تواند به سه شکل وجود داشته باشد: در حالت متجسد، يعنی به شکل خصائل ديرپاي فکري و جسمي، در حالت عينيت يافتگي به شکل کالاهای فرهنگي (تصاویر کتابها، لغت نامهها، ادوات، ماشين آلات و ...) که ردپا يا تحقق نظريهها يا نقد اين نظريهها و ... است. حالت نهادينه شده، عينيت يابي سرمایه فرهنگي به شکل مدارک و مدارج آموزشي يک راه خنثي کردن خواصي است که نشان می دهد سرمایه متجسد با جسم فرد حد و مرز يکسان دارد. اين عينيت يابي چيزي است که موجب تفاوت ميان سرمایه خودآموخته از يک سو و سرمایه فرهنگي مستظهر به مدارج آموزشي و امتيازات ضمانت شده و از نظر رسمي مستقل از شخص حامل، از سوي ديگر است (بورديو، ۱۳۸۴).

پارادایم جديد زيست محیطي^۱ که دانلپ و کاتون طرح کرده اند ابزار مناسبی برای سنجش نگرش های مربوط به محیط زيست فراهم می کند و می تواند به عنوان چارچوبي برای توضيح رفتار زيست محیطي در نظر گرفته شود (Dunlap and Van Liere, 1978). مقاله حاضر با رويکرد کمی تحقيق و با استفاده از روش پيمایش به انجام رسیده است. نمونه تحقيق ۳۸۵ نفر از افراد بالای ۱۸ سال ساکنان شهر شیراز را تشکیل می دهند. داده های آن از طريق پرسش نامه ساختار يافته گردآوری شده و با استفاده از نرم افزار SPSS

در دو سطح توصیفی و استنباطی استفاده شد. در قسمت آمار استنباطی با توجه به ماهیت و سطح سنجش متغیرها، از روش‌های پیشرفته آماری نظیر رگرسیون یک متغیره و چندمتغیره، آزمون T، و تحلیل پراکنش بهره گرفته شده است. نظریه استرن (۲۰۰۰) چهار نوع متغیر علی مؤثر بر رفتار زیست محیطی را مطرح می‌کند:

۱. عوامل نگرشی، شامل هنجارها، باورها و ارزش‌ها؛
 ۲. عوامل زمینه‌ای،^۱ شامل تأثیرات بین فردی، انتظارات اجتماع، تبلیغات، قوانین حکومتی، سایر عوامل قانونی و نهادی، هزینه‌ها و انگیزه‌های گذرا؛
 ۳. قابلیت‌های شخصی، شامل دانش و مهارت‌ها، داشتن وقت کافی برای انجام رفتار، قابلیت‌های عمومی و منابعی نظیر سواد، پول، قدرت و موقعیت اجتماعی، متغیرهای جمعیت‌شناختی نظیر سن، تحصیلات، نژاد و درآمد؛
 ۴. عادت و راهرفت عادت به روش عملکرد استاندارد، یک عامل کلیدی مؤثر بر رفتار معنادار و سازمان یافته زیست محیطی.
- فرهنگ محتوای کانونی روابط اجتماعی و مبین شیوه زندگی واحدهای اجتماعی است (جانعلیزاده چوب بستی، خوش فر و سپهر، ۱۳۸۹).
- به منظور دستیابی به پایایی به محاسبه ضریب «آلفای کرونباخ» برای این طیف پرداخته شده است (جدول ۱).

جدول ۱. آزمون پایایی طیف بین سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی

ردیف	متغیرها	ضریب پایایی آلفای کرونباخ
۱	سرمایه فرهنگی	۰/۷۲
۲	رفتارهای اجتماعی زیست محیطی	۰/۷۷
۳	امکانات و شرایط زیست محیطی	۰/۷۵
۴	دانش زیست محیطی	۰/۴۵

ردیف	متغیرها	ضریب پایایی آلفای کرونباخ
۵	نگرش زیست محیطی	۰/۶۰
۶	رفتارهای زیست محیطی	۰/۷۶
۷	پایگاه اقتصادی - اجتماعی	۰/۸۲
۸	بعد عینیت یافته سرمایه فرهنگی	۰/۷۰

در این تحقیق، رفتار معنادار زیست محیطی از لحاظ مفهومی به اعمال واضح و قابل مشاهده‌ای اشاره دارد که توسط فرد و در پاسخ به محیط زیست انجام می‌شود (Chin Ivy, Lee and Chaun, 1998). در مورد نگرش‌های زیست محیطی می‌توان گفت، مجموعه احساسات خوشایند یا ناخوشایند در مورد ویژگی‌های محیط فیزیکی یا مسائل مرتبط با آن است (Bloom and Trumbell, 2007).

دانش زیست محیطی مشتمل بر دو گونه است: دانش زیست محیطی و دانش افراد درباره مصرف انرژی. طبقه‌بندی دانش بدین دلیل مورد توجه بود.

از نظر فریک، کیسر و ویلسون (۲۰۰۴) سرمایه فرهنگی به سه دسته تقسیم می‌شود:

۱. **سرمایه تجسمی فرهنگی:** حافظه، مهارت‌های تجربی و رفتاری و معلومات کسب شده، از سرمایه‌های بدنی و فردی محسوب می‌شوند. از مشخصه‌های این سرمایه، می‌توان به پیوستگی و درون‌یافتگی آن اشاره کرد. این سرمایه، دارایی‌ای است که به شخص و خلق و خوی وی بدل شده است.

۲. **سرمایه عینی فرهنگی:** مجموعه میراث‌های فرهنگی، آثار ادبی و شاهکارهای هنری و جز اینها را سرمایه عینی فرهنگی می‌نامند. سرمایه فرهنگی عینیت یافته دارای یک رشته از ویژگی‌هاست که تنها می‌توان از طریق رابطه سرمایه فرهنگی عینیت یافته با سرمایه فرهنگی بدنی و فردی آن را معین کرد. این سرمایه (مانند کتاب، تابلوهای نقاشی، آلات موسیقی و ...) به لحاظ مادی از طریق صاحبانش قابل انتقال است (البته تنها از لحاظ مالکیت حقوقی قابلیت انتقال دارد).

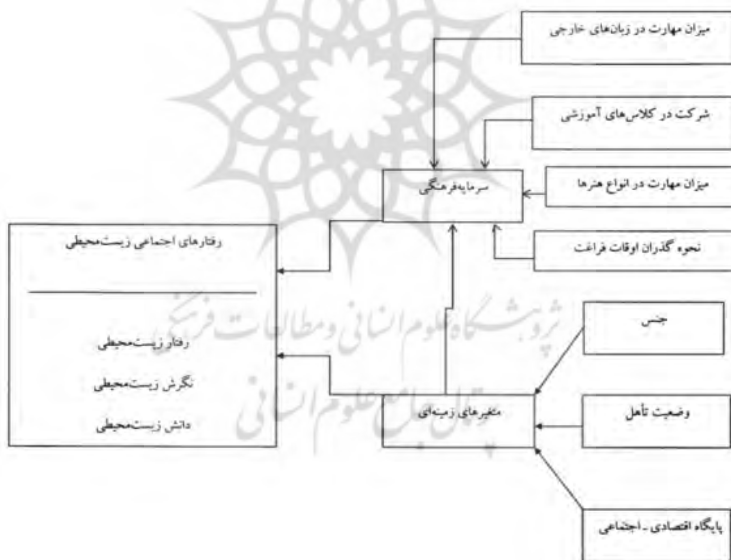
۳. **سرمایه نهادی و ضابطه‌ای:** مدارک تحصیلی، مدارک حرفه‌ای و کارا از نمونه‌های سرمایه نهادی و ضابطه‌ای هستند. مدارک تحصیلی سند تخصص فرهنگی است که به

دارنده‌اش ارزش قراردادی تضمین شده‌ای ارائه می‌دهد (صالحی امیری، ۱۳۸۶).

۲. فرضیات تحقیق

۱. بین متغیرهای زمینه‌ای (جنس، وضعیت تأهل، پایگاه اقتصادی و اجتماعی) و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی رابطه معناداری وجود دارد.
۲. بین سرمایه فرهنگی (بعد عینیت یافته) و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی رابطه معناداری وجود دارد.

شکل ۱. روند نمای تحقیق

در نمونه آماری حداقل سن ۱۹ و حداکثر آن ۶۳ سال در شهر شیراز است. میانگین سن پاسخگویان برابر با ۳۳ سال است که ۵۱/۲ درصد آنها را مردان و ۴۸/۸ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. ۸۵/۲ درصد از پاسخگویان را قوم فارس و ۱۴/۸ درصد را قوم غیرفارس تشکیل می‌دهند، ۴۶ درصد از آنها مجرد و ۵۴ درصد متأهل هستند. از میان کل

پاسخگویان، ۳۴/۳ درصد دارای منزلت شغلی پایین، ۴۰/۵ درصد دارای منزلت شغلی متوسط و ۲۵/۲ درصد نیز دارای منزلت شغلی بالا می‌باشند. ۴۱/۷ درصد شاغل، ۴۲/۱ درصد بیکار و ۱۶/۳ درصد دانشجو هستند.

درحالی که امکانات و شرایط زیست محیطی شهر را ۳۶/۶ درصد از پاسخگویان (۱۴۱ نفر) در سطح پایین، ۲۹/۶ درصد (۱۱۴ نفر) در سطح متوسط و ۳۳/۸ درصد (۱۳۰ نفر) در سطح بالا ارزیابی کرده‌اند. بدین ترتیب اکثر پاسخگویان امکانات و شرایط زیست محیطی شهر را در سطح پایین ارزیابی نموده‌اند. توزیع پاسخگویان برحسب دانش زیست محیطی ۳۷/۷ درصد از پاسخگویان (۱۴۵ نفر) در سطح پایین، ۴۰/۳ درصد (۱۵۵ نفر) در سطح متوسط و ۲۲/۱ درصد (۸۵ نفر) در سطح بالا قرار دارند. بدین ترتیب اکثر پاسخگویان از لحاظ دانش زیست محیطی در سطح متوسط قرار دارند. توزیع پاسخگویان برحسب نگرش زیست محیطی بیانگر آن است که ۳۴ درصد از پاسخگویان (۱۳۱ نفر) از لحاظ نگرش زیست محیطی دارای نگرش غیرمسئولانه، ۴۸/۶ درصد (۱۸۷ نفر) مسئولانه ۱۷/۴ درصد (۶۷ نفر) دارای نگرش مسئولانه‌ای نسبت به مسائل زیست محیطی دارند. بدین ترتیب اکثر پاسخگویان نسبت به مسائل زیست محیطی نگرش حدوداً مسئولانه‌ای دارند. توزیع پاسخگویان برحسب رفتارهای اجتماعی زیست محیطی حاکی از آن است که ۳۴ درصد از پاسخگویان (۱۷۰ نفر) از لحاظ رفتارهای اجتماعی زیست محیطی دارای نگرش غیرمسئولانه، ۳۷/۹ درصد (۱۴۶ نفر) تا حدودی مسئولانه و ۱۷/۹ درصد (۶۹ نفر) نیز دارای رفتارهای اجتماعی مسئولانه‌ای نسبت به مسائل زیست محیطی می‌باشند.

همان گونه که مشاهده می‌شود بیشتر پاسخگویان دارای رفتارهای غیرمسئولانه نسبت به مسائل زیست محیطی می‌باشند. وضعیت جنس و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی چنانچه نشان می‌دهد میانگین رفتارهای اجتماعی زیست محیطی مردان برابر با ۷/۶ است، درحالی که میانگین رفتارهای اجتماعی زیست محیطی زنان برابر با ۷/۰۴ است. ملاحظه می‌شود که مردان در مقایسه با زنان، رفتارهای زیست محیطی مسئولانه‌تری دارند. وضعیت جنس و میزان سرمایه فرهنگی همان طور که ملاحظه می‌شود میانگین سرمایه

فرهنگی مردان برابر با ۵/۰۵ است، در حالی که میانگین سرمایه فرهنگی زنان برابر با ۵/۴۹ می‌باشد. ملاحظه می‌شود که زنان در مقایسه با مردان، سرمایه فرهنگی بالاتری دارند. توزیع پاسخگویان بر حسب تحصیلات یافته‌ها حاکی از آن است که ۱۶/۲ درصد پاسخگویان دیپلم، ۲۸/۸ درصد فوق‌دیپلم، ۲۵/۹ درصد دارای تحصیلات لیسانس، ۲۰/۲ درصد فوق‌لیسانس و بالاخره ۸/۹ درصد نیز دارای تحصیلات دکترا هستند. بدین ترتیب بیشترین فراوانی مربوط به افراد دارای تحصیلات فوق‌دیپلم و کمترین فراوانی به افراد با سطح تحصیلات دکترا می‌باشد. وضعیت تحصیلات و میزان سرمایه فرهنگی همان‌طور که ملاحظه می‌شود میانگین سرمایه فرهنگی پاسخگویان دارای تحصیلات دیپلم برابر با ۳/۴۴، پاسخگویان دارای تحصیلات فوق‌دیپلم ۵/۲۶، افراد دارای تحصیلات لیسانس ۵/۱۶، افراد دارای تحصیلات فوق‌لیسانس ۷/۸۰ و افراد دارای تحصیلات دکترا ۷/۴۲ می‌باشد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود با افزایش تحصیلات بر میزان سرمایه فرهنگی افراد افزوده می‌شود.

وضعیت تحصیلات و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی همان‌طور که ملاحظه می‌شود میانگین رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی پاسخگویان دارای تحصیلات دیپلم برابر با ۶/۸۵، پاسخگویان دارای تحصیلات فوق‌دیپلم ۶/۹۳، افراد دارای تحصیلات لیسانس ۷/۰۱، افراد دارای تحصیلات فوق‌لیسانس ۷/۷۱ و افراد دارای تحصیلات دکترا ۸/۶۷ است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود با افزایش تحصیلات بر رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مسئولانه پاسخگویان افزوده می‌شود. وضعیت تأهل و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مجردان برابر با ۷/۳۷ است، در حالی که میانگین رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی متأهل‌ها برابر با ۷/۳۹ می‌باشد. ملاحظه می‌شود که متأهل‌ها در مقایسه با مجردها رفتارهای زیست‌محیطی مسئولانه‌تری دارند. توزیع پاسخگویان بر حسب میزان وقت اختصاصی به فعالیت‌های فرهنگی گوناگون از میان مکان‌هایی که پاسخگویان خیلی کم از آنها بازدید می‌کنند؛ به ترتیب کنسرت‌های موسیقی با ۷۱/۲ درصد، تئاترها با ۶۸/۸ درصد و موزه‌ها با ۵۳/۵ درصد بیشترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین پارک‌ها

از جمله مکان‌های فرهنگی است که برای گذراندن اوقات فراغت از آن استفاده می‌کنند.

۱-۲. آزمون فرضیات جزئی تحقیق

فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین جنس و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی آنان رابطه معنادار وجود دارد (جدول ۲).

در حالی که این آمار در مورد ۱۲/۶ درصد است. سطح معناداری ($S=0/032$) مؤید رابطه فوق می‌باشد اما با توجه به مقدار ضریب χ^2 که برابر ۰/۲۳ است به نظر می‌رسد که این رابطه چندان قوی نباشد (جدول ۳).

جدول ۲. توزیع رفتارهای اجتماعی زیست محیطی بر حسب جنس

ردیف	رفتارهای اجتماعی زیست محیطی (جنسیت)	غیرمسئولانه	حدوداً مسئولانه	مسئولانه	جمع
۱	مرد	۲۸/۳	۴۸/۷	۲۳/۰	۱۰۰
۲	زن	۳۰/۸	۵۶/۶	۱۲/۶	۱۰۰

$$X^2=6/91 \quad S=0/032$$

$$\chi^2=0/23 \quad S=0/032 \quad \text{کرامر}$$

جدول ۳. نتایج آزمون همبستگی بین جنس و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی

ردیف	آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	X^2	۶/۹۱	۰/۳۲
۲	کرامر χ^2	۰/۲۳	۰/۳۲

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد بین وضعیت تأهل و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد (جدول ۴). به این معنا که تفاوت زیادی بین مجردها و متأهلان در رفتارهای اجتماعی زیست محیطی وجود ندارد. سطح معناداری ($S=0/17$) مؤید گفته فوق است (جدول ۵).

جدول ۴. توزیع رفتارهای اجتماعی زیست محیطی بر حسب وضعیت تأهل

ردیف	رفتارهای اجتماعی زیست محیطی (وضعیت تأهل)	غیر مسئولانه	حدوداً مسئولانه	مسئولانه	جمع
۱	متأهل	۲۴/۹	۵۵/۹	۱۹/۲	۱۰۰
۲	مجرد	۳۱/۷	۴۶/۶	۲۱/۶	۱۰۰

جدول ۵. نتایج آزمون همبستگی بین وضعیت تأهل و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی

ردیف	آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	X^2	۴۷/۳	۰/۱۷
۲	کرامر V	۰/۰۹	۰/۱۷

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی افراد و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی آنان رابطه معنادار وجود دارد (جدول ۶).

نتایج نشان می‌دهد بین پایگاه افراد و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی رابطه وجود دارد. این تفاوت معنادار است. مقدار ضریب کندال b با ۰/۳۵ درصد و سطح معناداری آن مؤید این مطلب است ($S=۰/۰۰۱$) (جدول ۷).

جدول ۶. توزیع رفتارهای اجتماعی زیست محیطی بر حسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی

ردیف	رفتارهای اجتماعی زیست محیطی پایگاه اقتصادی - اجتماعی	غیر مسئولانه	حدوداً مسئولانه	مسئولانه	جمع
۱	پایین	۲۹/۴	۵۷/۱	۱۳/۵	۱۰۰
۲	متوسط	۴۱/۰	۳۰/۳	۲۸/۷	۱۰۰
۳	بالا	۰/۰	۸۷/۲	۱۲/۸	۱۰۰

جدول ۷. نتایج آزمون همبستگی بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی

ردیف	آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	گاما	۰/۲۲	۰/۰۰۱
۲	کندال b	۰/۳۵	۰/۰۰۱

۱-۱-۲. ابعاد سرمایه فرهنگی

بین سرمایه فرهنگی (بعد عینیت یافته) و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی آنان رابطه معنادار وجود دارد (جدول ۸). نتایج حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی (بعد عینیت یافته) و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی بیانگر رابطه نسبتاً ضعیفی بین دو متغیر فوق است. مقدار ضریب کندال b با ۰/۰۹ درصد و سطح معناداری آن مؤید رابطه نسبتاً ضعیفی بین دو متغیر فوق است ($S=0/000$) (جدول ۹).

جدول ۸. توزیع رفتارهای اجتماعی زیست محیطی بر حسب (بعد عینیت یافته سرمایه فرهنگی)

ردیف	رفتارهای اجتماعی زیست محیطی (بعد عینیت یافته سرمایه فرهنگی)	غیر مسئولانه	حدوداً مسئولانه	مسئولانه	جمع
۱	پایین	۵۰/۰	۵۰/۰	۰/۰	۱۰۰
۲	متوسط	۲۷/۵	۴۴/۴	۲۸/۱	۱۰۰
۳	بالا	۲۴/۳	۵۶/۹	۱۸/۸	۱۰۰

جدول ۹. نتایج آزمون همبستگی بین (بعد عینیت یافته سرمایه فرهنگی) و رفتارهای

اجتماعی زیست محیطی

ردیف	آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	گاما	۰/۱۴	۰/۰۰۰
۲	کندال b	۰/۰۹	۰/۰۰۰

۲-۱-۲. ابعاد رفتارهای اجتماعی زیست محیطی

۱-۲-۱. سرمایه فرهنگی و امکانات و شرایط زیست محیطی

فرضیه: به نظر می‌رسد بین سرمایه فرهنگی و امکانات و شرایط زیست محیطی رابطه معنادار وجود دارد (جدول ۱۰).

نتایج حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی و امکانات و شرایط زیست محیطی شهر بیانگر عدم وجود رابطه بین دو متغیر فوق می‌باشد. مقدار

ضریب کندال b با $0/08$ - درصد و سطح معناداری آن مؤید گفته فوق است ($S=0/156$) (جدول ۱۱).

جدول ۱۰. توزیع امکانات و شرایط زیست محیطی بر حسب سرمایه فرهنگی

ردیف	امکانات و شرایط زیست محیطی سرمایه فرهنگی	پایین	متوسط	بالا	جمع
۱	پایین	۱۶/۷	۳۱/۴	۵۲/۰	۱۰۰
۲	متوسط	۴۲/۶	۴۰/۶	۱۶/۸	۱۰۰
۳	بالا	۳۱/۸	۳۰/۸	۳۷/۴	۱۰۰

جدول ۱۱. نتایج آزمون همبستگی بین سرمایه فرهنگی و امکانات و شرایط زیست محیطی

ردیف	آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	گاما	$-0/11$	$0/156$
۲	کندال b	$-0/08$	$0/156$

۲-۱-۲-۲. سرمایه فرهنگی و دانش زیست محیطی

فرضیه: به نظر می‌رسد بین سرمایه فرهنگی افراد و دانش زیست محیطی آنان رابطه معنادار وجود دارد (جدول ۱۲).

یافته‌های حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی و دانش زیست محیطی افراد بیانگر وجود رابطه بین سرمایه فرهنگی افراد و دانش زیست محیطی آنان است. مقدار ضریب کندال b با $0/31$ درصد و سطح معناداری آن مؤید وجود رابطه بین دو متغیر فوق می‌باشد ($S=0/000$) (جدول ۱۳).

جدول ۱۲. توزیع دانش زیست محیطی بر حسب سرمایه فرهنگی

ردیف	دانش زیست محیطی سرمایه فرهنگی	پایین	متوسط	بالا	جمع
۱	پایین	۳۷/۷	۶۲/۳	۰/۰	۱۰۰
۲	متوسط	۴۰/۰	۴۶/۵	۱۳/۵	۱۰۰
۳	بالا	۴۱/۲	۰/۰	۵۸/۸	۱۰۰

جدول ۱۳. نتایج آزمون همبستگی بین سرمایه فرهنگی و دانش زیست محیطی

ردیف	آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	گاما	۰/۴۰	۰/۰۰۰
۲	کندال b	۰/۳۱	۰/۰۰۰

۳-۲-۱-۲. سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست محیطی

فرضیه: به نظر می‌رسد بین سرمایه فرهنگی افراد و رفتارهای زیست محیطی آنان رابطه معنادار وجود دارد (جدول ۱۴).

یافته‌های حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست محیطی افراد بیانگر وجود رابطه بین سرمایه فرهنگی افراد و رفتارهای زیست محیطی آنان است. مقدار ضریب کندال b با ۰/۴۵ درصد و سطح معناداری آن مؤید وجود رابطه نسبتاً قوی بین دو متغیر فوق می‌باشد ($S=0/000$) (جدول ۱۵).

جدول ۱۴. توزیع رفتارهای زیست محیطی بر حسب سرمایه فرهنگی

ردیف	رفتارهای زیست محیطی سرمایه فرهنگی	غیر مسئولانه	حدوداً مسئولانه	مسئولانه	جمع
۱	پایین	۶۷/۲	۳۲/۸	۰/۰	۱۰۰
۲	متوسط	۵۴/۸	۱۱/۰	۳۴/۲	۱۰۰
۳	بالا	۳۰/۴	۵۷/۸	۱۱/۸	۱۰۰

جدول ۱۵. نتایج آزمون همبستگی بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای زیست محیطی

ردیف	آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	گاما	۰/۶۰	۰/۰۰۰
۲	کندال b	۰/۴۵	۰/۰۰۰

فرضیه: به نظر می‌رسد بین سرمایه فرهنگی افراد و نگرش زیست محیطی آنان رابطه معنادار وجود دارد (جدول ۱۶).

یافته‌های حاصل از انجام آزمون‌های گاما و کندال b درباره رابطه بین سرمایه فرهنگی و نگرش زیست‌محیطی افراد بیانگر وجود رابطه بین سرمایه فرهنگی افراد و نگرش زیست‌محیطی آنان می‌باشد. مقدار ضریب کندال b با ۰/۴۱ درصد و سطح معناداری آن مؤید وجود رابطه نسبتاً قوی بین دو متغیر فوق است ($S=0/000$) (جدول ۱۷).

جدول ۱۶. توزیع نگرش زیست‌محیطی بر حسب سرمایه فرهنگی

ردیف	نگرش زیست‌محیطی سرمایه فرهنگی	ضعیف	متوسط	قوی	جمع
۱	پایین	۶۷/۲	۳۲/۸	۰/۰	۱۰۰
۲	متوسط	۳۴/۲	۵۲/۳	۱۳/۵	۱۰۰
۳	بالا	۲۷/۵	۷۵/۵	۰/۰	۱۰۰

جدول ۱۷. نتایج آزمون همبستگی بین سرمایه فرهنگی و نگرش زیست‌محیطی

ردیف	آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	گاما	۰/۵۴	۰/۰۰۰
۲	کندال b	۰/۴۱	۰/۰۰۰

۳. آزمون فرضیه کلی تحقیق

فرضیه اصلی: به نظر می‌رسد بین سرمایه فرهنگی افراد و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی آنان رابطه معنادار وجود دارد (جدول ۱۸).

سرمایه فرهنگی افراد بر نوع رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی آنان تأثیر می‌گذارد. مقدار ضریب کندال b با ۰/۳۰ درصد و سطح معناداری آن مؤید وجود رابطه بین دو متغیر فوق می‌باشد ($S=0/000$). به گونه‌ای که سرمایه فرهنگی پایین میان افراد با رفتارهای زیست‌محیطی غیرمسئولانه‌تر و سرمایه فرهنگی بالای افراد با رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی مسئولانه‌تر همراه است (جدول ۱۹).

جدول ۱۸. توزیع رفتارهای اجتماعی زیست محیطی بر حسب سرمایه فرهنگی

ردیف	رفتارهای اجتماعی زیست محیطی (سرمایه فرهنگی)	غیر مسئولانه	حدوداً مسئولانه	مسئولانه	جمع
۱	پایین	۳۴/۴	۶۵/۶	۰/۰	۱۰۰
۲	متوسط	۴۲/۶	۳۰/۳	۲۷/۱	۱۰۰
۳	بالا	۳۱/۴	۵۲/۰	۱۶/۷	۱۰۰

جدول ۱۹. نتایج آزمون همبستگی بین سرمایه فرهنگی و رفتارهای اجتماعی زیست محیطی

ردیف	آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	گاما	۰/۴۲	۰/۰۰۰
۲	کندال b	۰/۳۰	۰/۰۰۰

۴. جمع بندی و نتیجه گیری

ویسی و زرنردیان (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی سطح آگاهی و دانش شهروندان از محیط زیست» به این نکته اشاره دارند که دانش و آگاهی اساس نگرش و رفتار برای تعاملی دوستانه با محیط زیست می باشند. صالحی (۲۰۰۸) در پایان نامه دوره دکتری در کشور انگلستان تحت عنوان «فاکتورهای اساسی نگرش ها و رفتارهای زیست محیطی» به بررسی فاکتورهای اساسی نگرش ها و رفتارهای زیست محیطی پرداخته است. محقق مذکور براساس نمونه ۷۲۲ نفری از افراد ۱۸ سال به بالای ساکن در مناطق شهری و روستایی ایران به بررسی موضوع مطرح شده، پرداخته است. صالحی عمران و آقامحمدی (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی دانش، نگرش و مهارت های زیست محیطی معلمان آموزش دوره ابتدایی استان مازندران» به نقش نظام های آموزشی در آموزش رفتارهای زیست محیطی در کاهش بحران های زیست محیطی اشاره دارند. ویدگن (۱۹۹۸) در مطالعه ای با عنوان «پارادایم جدید زیست محیط و هنجارهای شخصی» به بررسی اهمیت نسبی معیارهای شخصی (احساس گناه و خجالت) و آگاهی از پیامدهای زیست محیطی با رفتارهای مسئولانه زیست محیطی در مقیاس پارادایم جدید زیست محیطی پرداخته است.

الدرواس (۲۰۰۷) در مقاله‌ای با عنوان «تطبيق آرچر و بورديو در برابند ثنوري کنش» معتقد است که کنش انسان‌ها به‌عنوان نتایج برآمد از کنش و واکنش‌های متمادی و پی‌درپی بین شرایط و انعطاف‌پذیری (پاخورد) می‌باشد. توماس (۲۰۱۰) در مقاله «تشخیص ناتوانی: والدین، امتیاز و تحصیلات ویژه» عنوان می‌کند والدینی که از سرمایه فرهنگی و اقتصادی بیشتری بهره‌برده‌اند بهتر می‌توانند در شناساندن، متقاعد کردن و انتقال دادن سرمایه‌ها به فرزندان‌شان موفق‌تر باشند.

نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد ضریب رگرسیون متغیر سرمایه فرهنگی برابر با ۰/۴۱ و ضریب رگرسیون استاندارد شده متغیر فوق برابر با ۰/۳۹ می‌باشد. ضریب تعیین متغیر سرمایه فرهنگی برابر ۰/۱۵۶ و ضریب تعیین تعدیل یافته نیز برابر با ۰/۱۵۸ می‌باشد. بدین معنا که متغیر سرمایه فرهنگی توانسته است ۱۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته یعنی رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی را تبیین کند. مقدار F نیز برابر با ۵۹/۷۵ به‌دست آمده که دارای سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. بر این اساس ضریب تعیین به‌دست آمده نیز معنادار می‌باشد. در بخش آمار استنباطی به بررسی روابط بین متغیرها و آزمون فرضیات جزئی و کلی تحقیق پرداخته شد. رابطه بین جنس، وضعیت تأهل، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی با رویکرد مدیریت شهری معنادار شد. رابطه بین بعد عینیت یافته سرمایه فرهنگی و رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی تأیید شدند.

منابع و مأخذ

۱. اسلامی، غلامرضا (۱۳۸۱). «مواجهه با مشکلات و توسعه درون‌زا»، نشریه صفا، دانشگاه شهید بهشتی، ش ۳۴.
۲. اسماعیلی، فرزانه (۱۳۸۶). «بررسی نگرش زیست محیطی دانش‌آموزان سوم دبیرستان شهر تهران»، پایان‌نامه کارشناسی.
۳. اسمیت، ف. (۱۳۸۷). *درآمدی بر نظریه فرهنگی معاصر*، ترجمه حسن پویان، چاپ دوم، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۴. افراسیابی، حسین (۱۳۸۸). *بررسی راهکارهای توسعه فرهنگ شهر شیراز از دیدگاه کارشناسان فرهنگی و جوانان*، شیراز، شهرداری شیراز.
۵. بری، جان (۱۳۸۱). *محیط زیست و نظریه اجتماعی*، ترجمه حسن پویان و نیره توکلی، انتشارات سازمان محیط زیست.
۶. بوردیو، پی‌یر (۱۳۸۴). *شکل‌های سرمایه، در سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه*، گردآوری کیان تاج‌بخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران، نشر شیرازه.
۷. بیانیه کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه آینده (۱۹۸۷). دانشگاه آکسفورد، نیویورک.
۸. تراسبی، دیوید (۱۳۸۲). *اقتصاد و فرهنگ*، ترجمه کاظم فرهادی، تهران، نشر نی.
۹. ترنر، تام (۱۳۷۶). *شهر همچون چشم‌انداز*، ترجمه فرشاد نوریان، تهران، شهرداری، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
۱۰. تومه، ژرژ (۱۳۸۰). *توسعه فرهنگی و محیط زیست*، ترجمه محمود شارع‌پور، چاپ اول، انتشارات باز.
۱۱. جانعلیزاده چوب‌بستی، حیدر، غلامرضا خوش‌فر و مهدی سپهر (۱۳۸۹). *فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، سال ششم، ش ۲۰.
۱۲. روح‌الامینی، محمود (۱۳۷۴). *زمینه فرهنگ جامعه‌شناسی*، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۳. ساروخانی، باقر (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی ارتباطات*، تهران، اطلاعات.
۱۴. شارع‌پور، محمود و غلامرضا خوش‌فکر (۱۳۸۱). «رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان، مطالعه موردی شهر تهران»، *نامه علوم اجتماعی*، ش ۲۰.
۱۵. صالحی‌امیری، سیدرضا (۱۳۸۶). *مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی*، تهران، نشر ققنوس.
۱۶. صالحی‌عمران، ابراهیم و علی‌آقا محمدی (۱۳۸۷). «بررسی دانش، نگرش و مهارت‌های زیست محیطی معلمان آموزش دوره ابتدایی استان مازندران»، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ش ۹۵.

۱۷. عزیزی، محمد مهدی (۱۳۸۰). «توسعه شهری پایدار»، نشریه صفا، دانشگاه شهید بهشتی، ش ۳۳.
۱۸. فیلد، جان (۱۳۸۸). *سرمایه اجتماعی*، ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رمضانی، چاپ دوم، تهران، انتشارات کویر.
۱۹. نصیری، حسین (۱۳۷۹). *توسعه پایدار چشم انداز جهان سوم*، انتشارات فرهنگ و اندیشه.
۲۰. ویسی، هادی و اردوان زرنیدیان (۱۳۹۱). «ارزیابی آگاهی و دانش شهروندان از محیط زیست»، فصلنامه علمی ترویجی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، ش ۱.
21. Ai He, S. and M. Greenberg (2008). *Motivating In Sustainable Energy Consumption in the Home*. Dept of Computer Science, University of Calgary.
22. Ajzen, I. (1985). From Intentions to Action: A Theory of Planned Behavior. In J. Kuhl and J. Beckman (eds.), *Action-Control: From Cognition to Behavior*.
23. Anonymous (1999). *Monograph on Selected Medicinal Plants*, Geneva, WHO (1).
24. Arcury, A. T. (1990). "Environmental Attitude and Environmental Knowledge", *Human Organization*, Vol. 49.
25. Beazley, M. (1993). *Wetlands in Danger*. Reed International Books Limited, Singapore.
26. Bloom, J. W. and D. Trumbell (2007). "Evaluation of Environmental Attitudes: Analysis and Results of a Scale Applied to University Student", *Journal of University of Zaragoza*.
27. Chin Ivy, T., C. K. Lee and G. K. Chaun (1998). "A Survey of Environmental Research of Geographical and Environmental Education. Vol.6, No.3.
28. Dunlap, R. E. and K. D. Van Liere (1978). "The new Environmental Paradigm", *Journal of Environmental Education*, 9, 10-19.
29. Dunlap, R. E. and W. R. Cotton (1979). "Environmental Socioligy", *Annual Review of Socioligy*, 5.
30. Eldervass, D. (2007). "Reconcilling Archer and Bourdieu in an Emergentist Theory of Action", *Sociological Theory*, Vol. 25, No. 4.
31. EPA (2007). *Framework for Metals Risk Assessment*, EPA 120/R-07/001.
32. Frick, J., F. Kaiser and M. Wilson (2004). "Environmental Knowledge and Conservation Behavior: Exploring Prevalence and Structure in a Representative Sample", *Personality and Individual Differences*, Vol. 37.
33. Jones, K., Y. Lanthier, P. Voet, E. Valkengoed, D. Taylor and D. Fernandez-Prieto (2009). "Monitoring and Assessment of Wetlands Using Earth Observation: The GlobWetland Project", *Journal of Environmental Management*, 90.
34. Rosenberg, D. M. and V. H. Resh (1993). *Freshwater Biomonitoring and Benthic Macroinvertebrates*, Chapman and Hall, New York.
35. Salehi, S. (2008). *A Study for Factors Underpinning Envoinrmental Altituder and Bahavoiurs*, The University of Leeds.
36. Scout, Allen Jan (2014). "City, Rivers of the World", Translation, Pantea

- Lotfe Kazemy ,Thran Publication Processing and Urban Planning.
37. Stern, P. (2000). *Environmental Problems and Human Behavior*, 2nd edn. Boston, Pearson Custom Publishing.
38. Sugumaran, R., J. Harken and J. Gerjevic (2004). *Using Remote Sensing Data to Study Wetland Dynamics in Iowa*, Iowa Space Grant (Seed) Final Technical Report, University of Northern Iowa, Cedar Falls.
39. Suter, G. W., J. W. II. Gillett and S. B. Norton (1994). Issue Paper on Characterization of Exposure, In: *Ecological Risk Assessment Issue Papers*. Washington, DC: Risk Assessment Forum, U. S. Environmental.
40. Thomas, M. (2010). "Distinwishing Disability: Parents, Privilege and Special Education Contemporary Sociology", *A Journal of Reviews*, Vol. 39, No. 2.
41. Widegen, O. (1998). "The New Environmental Paradigm and Personal Quality, and Biodiversity Protection", *Journal of Enviornment and Behavior*, 34.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی